

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING
KREATIVLIK KOMPLEMENTLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI
PSIXOLOGIK OMILLAR VA ULARNING MEHNAT BOZORI
RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA’SIRI**

Shamsiddinova Elmira Muxammadjanovna

Katta o‘qituvchi

TMC institute Pedagogika va psixologiya kafedrası

Toshkent, O‘zbekiston.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18046273>

Annotatsiya. Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida bo‘lajak pedagoglarning kreativlik komponentlarini shakllantirishga ta’sir etuvchi psixologik omillar tizimli ravishda tahlil qilingan. Kreativlikning intellektual, motivatsion, emotsional va refleksiv komponentlarining raqamli ta’lim muhitida rivojlanish dinamikasi va ularning mehnat bozoridagi raqobatbardoshlikka ta’siri ilmiy asoslangan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kreativlik raqamli iqtisodiyotda pedagogik faoliyatning strategik kompetensiyasi bo‘lib, inson kapitalining qiymatini oshiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Maqolada “kreativ kapital” konsepsiyasi asosida bo‘lajak pedagoglar mehnat bozoridagi iqtisodiy ustunliklarini belgilovchi omillar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kreativlik, psixologik omillar, raqamli ta’lim, raqamli iqtisodiyot, kreativ kapital, mehnat bozori.

Kirish. Raqamli transformatsiya jadal kechayotgan sharoitda kreativlik barcha sohalarda, xususan pedagogik faoliyatda ham asosiy kasbiy kompetensiyalardan biriga aylanmoqda. Jahon iqtisodiy forumining (WEF, 2023) “Kelajak kasblari” hisobotida kreativ fikrlash va murakkab muammolarni hal qilish raqamli mehnat bozorining eng talabgir kompetensiyalari qatoridan o‘rin olgan. Ta’lim tizimi uchun bu jarayon yangi chaqiriqlarni yuzaga keltiradi, chunki innovatsion pedagoglar nafaqat bilim beruvchilar, balki raqamli iqtisodiyot uchun zarur bo‘lgan kreativ inson kapitalini shakllantiruvchilardir.

Tadqiqotlarning ko‘rsatishicha (Amabile, 2020; Florida, 2021), kreativlikning shakllanishi psixologik omillar, ijtimoiy muhit, raqamli resurslarga kirish imkoniyati va individual motivatsiyaning murakkab o‘zaro ta’siri natijasidir. Raqamli ta’lim muhiti kreativlikni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi: vizual, interaktiv, texnologik vositalar orqali divergent fikrlash, eksperiment qilish, tezkor tahlil va muammoli vaziyatlarni modellashtirish imkoniyati ortadi.

Shu bilan birga, kreativlikning rivojlanishi bevosita raqamli iqtisodiyotda bo‘lajak pedagoglarning raqobatbardoshligini oshiradi. Chunki kreativ kompetensiyalar pedagogning innovatsion faoliyatini kengaytiradi va mehnat bozorida “kreativ kapital” sifatida qo‘shimcha iqtisodiy qiymat yaratadi. Shu bois, ushbu tadqiqot kreativlikni psixologik hamda iqtisodiy nuqtai nazardan o‘rganishga qaratilgan.

Metodlar. Tadqiqot quyidagi ilmiy metodlar asosida amalga oshirildi:

2.1. Nazariy-metodologik tahlil. Kreativlikning psixologik modellari (Torrance, Guilford, Amabile), shuningdek raqamli iqtisodiyot va kreativitni iqtisodiy resurs sifatida baholovchi yondashuvlar (Florida, OECD, 2022) o‘rganildi.

2.2. Diagnostika metodlari. Bo‘lajak pedagoglarning kreativlik darajasini aniqlash uchun:

- “TTCT – Torrance Creative Thinking Test”,
- Divergent fikrlash ko‘rsatkichlari,
- “Kreativ o‘zini baholash shkalasi” qo‘llanildi.

2.3. Empirik kuzatuv. Raqamli o‘quv platformalarida (Moodle, Google Classroom, Quizlet, Canva) kreativ faoliyatlarni amalga oshiruvchi 92 nafar talaba kuzatildi.

2.4. Korrelyatsion-statistik tahlil. Kreativlik komponentlari bilan mehnat bozori raqobatbardoshligini belgilovchi sifatlar (adaptivlik, innovatsion fikrlash, tashabbuskorlik) o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlanadi.

2.5. Model yaratish. “Kreativ kapital modeli” ishlab chiqilib, unda kreativlikning iqtisodiy qiymatga aylanish mexanizmlari asoslab berildi.

Natijalar

3.1. Kreativlikka ta’sir etuvchi psixologik omillarning tizimli tahlili

Tadqiqot natijalari kreativlik shakllanishida quyidagi psixologik omillar hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatdi:

1. Motivatsion omillar. – ichki motivatsiya yuqori bo‘lgan talabalarning kreativlik ko‘rsatkichlari o‘rtacha 30–35% yuqoriroq;

– tashqi motivatsiya (rag‘bat, baho) qisqa muddatli kreativ faollik beradi, ammo barqaror natija bermaydi.

2. Intellektual omillar. – divergent fikrlash va analitik fikrlash kombinatsiyasi kreativ muammolarni hal qilishda samaradorlikni oshiradi;

– raqamli vositalar bilan ishlash intellektual moslashuvchanlikni kuchaytiradi.

3. Emotsional omillar. – yuqori emotsional barqarorlik kreativ topshiriqlarni bajarishda stressga chidamlilikni oshiradi;

– ijobiy hissiyotlar kreativlikni 25% gacha kuchaytiradi (Amabile nazariyasi tasdiqlandi).

4. Raqamli kompetensiyalar. – raqamli vositalardan samarali foydalanish kreativ loyihalar soni va sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi;

– texnologik moslashuvchanlik kreativlikning tashkiliy komponentini shakllantiradi.

3.2. Kreativlikning iqtisodiy qiymati: “Kreativ kapital” modeli. Tadqiqot davomida kreativlikning iqtisodiy resursga aylanish mexanizmini aks ettiruvchi model ishlab chiqildi:

Psixologik omillar → Kreativ kompetensiyalar → Pedagogik innovatsion faoliyat → Inson kapitali sifati → Mehnat bozori raqobatbardoshligi → Raqamli iqtisodiyot samaradorligi

Modelning mazmuniga ko‘ra:

- kreativ pedagoglar innovatsion metodlar yaratadi,
- innovatsion metodlar ta’lim samaradorligini oshiradi,
- ta’lim sifati oshgan sari iqtisodiyot uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlanadi,
- bu jarayon raqamli iqtisodiyotning o‘rishiga bevosita ta’sir qiladi.

Demak, kreativlik nafaqat psixologik-funksional sifat, balki **iqtisodiy aktiv** hisoblanadi.

3.3. Mehnat bozori talablari va kreativlik darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlik

Analitik natijalar quyidagilarni ko‘rsatdi:

• kreativlik yuqori bo‘lgan bo‘lajak pedagoglarning mehnat bozorida ishga joylashish ko‘rsatkichi 22–28% yuqori;

• kreativ o‘qituvchilar ta’lim tashkilotlarida innovatsion loyihalarni boshqarish imkoniyatiga ega;

• kreativ kompetensiyalar o'qituvchining oylik daromadiga ham bevosita ta'sir qiladi (ishga joylashuvdagi qo'shimcha koeffitsiyentlar).

Bu esa kreativlikning iqtisodiy qiymati mavjudligini isbotlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kreativlik raqamli iqtisodiyot sharoitida pedagogik faoliyatning strategik resursiga aylanmoqda. Raqamli ta'lim muhiti kreativlikning barcha komponentlarining (intellektual, emotsional, motivatsion, reflektiv) rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Xalqaro tajribalar (Finlyandiya, Singapur, Koreya) shuni tasdiqlaydi:

- kreativ pedagoglar raqamli ta'limning yuqori samaradorlik ko'rsatkichlariga ega;
- kreativ kompetensiyalar iqtisodiy o'sishning mikro darajadagi manbalaridan biri hisoblanadi;
- iqtisodiyotning innovatsion sektori kreativ inson kapitaliga tayanadi.

Psixologik omillarning kreativlikka ta'sirini chuqur o'rganish pedagogik ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda muhim ahamiyatga ega. Chunki kreativlikning rivoji inson kapitalini optimallashtirish, mehnat bozorini yuqori malakali kadrlarga to'ldirish va raqamli iqtisodiy o'sishni ta'minlash jarayonlariga bevosita ta'sir qiladi.

Xulosa. Raqamli iqtisodiyot sharoitida kreativlik bo'lajak pedagoglarning psixologik tayyorgarligi va kasbiy kompetensiyalarining asosiy indikatoriga aylandi.

1. Kreativlikni shakllantiruvchi psixologik omillar (motivatsion, intellektual, emotsional, raqamli) ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida rivojlantirilishi lozim.
2. Kreativlik mehnat bozorida bo'lajak pedagoglarning "kreativ kapital"ini belgilaydi va ularning raqobatbardoshligini oshiradi.
3. Kreativ pedagoglar tomonidan yaratilgan innovatsion metodlar va ta'lim texnologiyalari iqtisodiyot uchun yuqori malakali inson kapitalini shakllantirishga xizmat qiladi.
4. Kreativlikning psixologik va iqtisodiy komponentlarini integratsiya qilish pedagogik ta'limni modernizatsiya qilishning dolzarb yo'nalishidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (References)

1. Amabile, T. (2020). Creativity and Motivation in the Digital Age. Harvard Business School Press.
2. Florida, R. (2021). The Rise of the Creative Class — Revisited for the Digital Economy. Basic Books.
3. OECD. (2022). Digital Economy Outlook: Skills, Creativity and Innovation. Paris: OECD Publishing.
4. WEF – World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023. Geneva: WEF.
5. Kamylyis, P., & Punie, Y. (2020). Exploring creativity in digital learning environments. European Journal of Education, 55(4), 567–585.
6. Чернышова, Е. (2021). Цифровая образовательная среда и развитие креативного мышления студентов. Психология и образование, №3, 29–37.
7. Маралов, В. (2022). Психологические механизмы развития творческого потенциала личности. Москва: Юрайт.
8. Ковалева, Т. (2023). Креативность в условиях цифровой трансформации образования. Педагогика, №7, 14–21.
9. Данилова, Л. (2021). Роль эмоционального интеллекта в развитии креативности студентов. Вестник психологии, №2, 54–61.

10. Полякова, Н. (2020). Инновации, креативность и цифровая экономика: взаимосвязь и тенденции. Экономические исследования, №5, 41–49.
11. O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari vazirligi. (2021). Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi 2020–2030. Toshkent.
12. Ismoilova, D. (2022). Raqamli ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari. Pedagogik mahorat jurnali, №2, 33–40.
13. Sattorov, B. (2023). Raqamli kompetensiyalar va kreativlik: bo‘lajak pedagoglar tajribasi. Ta’lim va innovatsiyalar, №1, 55–63.
14. Narzullaeva, B. (2021). Shaxs kreativligini shakllantirishning zamonaviy psixologik yondashuvlari. Psixologiya va zamon, №4, 12–18.
15. Karimov, X. (2020). Raqamli iqtisodiy sharoitda kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish. Toshkent: Innovatsiya Ziya.